

Rok 1620: Reformace katolická 24.

Dnes se katolictví naklonění historici pokoušejí přepisovat pobělehorskou historii, kterou vykreslují jako *rozkvétající barokní období*, ve kterém se *většina nekatolíků radostně vrátila do lůna Církve*.

Další čtení na pokračování knihy Tomáše V. Bílka Reformace katolická aneb obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, která vyšla v roce 1892. Poskytne nám bohaté autentické informace z tohoto období a dobový katolický pohled na události po bitvě na Bílé hoře.

Rok 1620: Reformace katolická 24.

Reformace v krajích Slanském, Podbrdském, Kouřimském, Rakovnickém a Čáslavském.

V těchto krajích byli dle zpráv hejtmanů krajských r. 1650. na všech panstvích, statech i všech obcích všickni úředníci a správci již katoličtí, jak to vysvědčeními duchovních svých dokázali. Co se pak lidu obecného a poddaných dotýče, ti také v královských městech a na některých panstvích a statech k víře katolické byli obrázeni, jmenovitě v kraji Slanském v král. městě Velvarech, pak na panstvích Slanském a Smečenském nejvyššího purkrabího hraběte z Martinic, Dolno-Beřkovickém knížete z Lobkovic, Doksanském probošta tamějšího kláštera, na statku Hostouňském probošta u sv. Víta v Praze, Tuchoměřickém kolleje jesuitské u sv. Klimenta v Praze, v Lužci a Kozolupech kláštera augustiánského u sv. Tomáše v Praze a na statku Divickém hraběnky z Mansfeldu roz. z Lobkovic. Avšak na mnohých statech a místech lid poddaný velmi potřeboval cvičení duchovního; neboť skoro všude i na komorních panstvích *Zbirovském, Točnickém a Královédvorském* kraje Podbrdského, též *Křivoklátském* kraje Rakovnického byl veliký nedostatek lidí duchovních, takže mnohý farář, drže dvě, tři i čtyry fary, povinnosti své lidem k těm osadám náležejícím nemohl dosti učiniti.

Z té příčiny nacházelo se (dle zprávy komisařů reform. v Lukavci 26. května r. 1653. dané) v těchto krajích i na některých statech duchovních v kraji Slanském, jako v Kloboukách kapitoly hradu pražského, v Kamýku kněžny abatyše u sv. Jiří na hradě pražském, v Tursku řádu křižovníckého v Praze, mnoho nekatolických poddaných, zvláště v kraji Slanském 1601, v kraji Podbrdském 1138 (nepočítá-li se v to panství Dobříš, kdež mnoho set poddaných k víře katolické přistoupilo a ještě mnoho nekatolických zůstávalo), v kraji Vltavském 5034 a v Kouřimském 8962 osoby, z nichž za poslední doby velikonoční v kraji Slanském 1314, v Podbrdském 1109, Vltavském 5019 a v Kouřimském 8177 osob od komisařů pomocí 25 dragonů jim vedle král. poručení 4. března r. 1653. přidaných, k víře katolické bylo přivedeno; někteří však (jako v kraji Slanském 105 osob, zvláště všickni osadníci z Charvatce na

statku Mšeně dědicův Jetřicha z Malovic), za příčinou náboženství od statků svých pryč utekli, ostatní pak nekatoličtí zůstali, jmenovitě poddaní na statku Nížburku, náležejícím někdy panu Mičanovi, pak ve vsi Kublově na panství Točnickém. a obzvláště 788 osob v kraji Kouřimském, kde ve vsích Sedlečku a Vesce nekatoličtí svobodníci r. 1650. a později přechovávali praedikanty evangelické.

Tak tomu bylo též v kraji Rakovnickém a Čáslavském, z kteréhož (dle zprávy král. místodržících 15. května r. 1652. císaři učiněné) mnoho poddaných do Moravy uteklo a tam na panství Třebíči hraběnky Zdislavy z Waldšteina se usadilo. (Arch. místodrž. R. 109/12.)

Ze všech těchto zpráv od komisařů nad reformací podaných vysvitá, že r. 1652. v krajích Hradeckém, Boleslavském, Žateckém, Slanském, Podbrdském, Vltavském a Kouřimském bylo nekatolických lidí 115.560, z nichž největší díl, totiž 52.520 v kraji Hradeckém a 37.368 v kraji Boleslavském se nacházel. Počet nekatolíků v krajích Rakovnickém, Chrudimském, Čáslavském, Litoměřickém, Loketském a Chebském není sice vytčen, ale ze všeho souditi lze, že nebyl menší počtu nekatolíků v krajích předešlých, takže toho času ve všech krajích vytčených ještě přes 200.000 lidí nekatolických zůstávalo, tedy asi čtvrtý díl veškerého tehdejšího obyvatelstva království Českého. Z těchto nekatolíků uteklo ze země před komisí reformací z kraje Hradeckého a Boleslavského 16.294 osedlých, a nejméně tolik z ostatních krajův, takže přes 30.000 lidí poddaných v Sasku a Slezsku se usadilo; z pozůstalých pak nekatolíků setrvalo asi 10.000 při své víře zděděné, ostatní všichni dotčenou reformací násilně k víře katolické přivedeni byli, přemnozí ovšem jenom na pohled. Že tato reformace mocí vojenskou provedená stálých výsledků míti nemohla a neměla, poznáme z událostí následujících. Zde toliko ještě vytknouti třeba, že mnozí z lidí poddaných, takto na víru katolickou obrácených, nemohouce snést břemena, ubytováním vojska i delší dobu po jejich obrácení jim uloženého, příkladu svých nekatolických sousedův odešlých následující, také ze země utíkali.

Konečně komisaři nad reformací ustanovení v poslední zprávě své dané v Německém Brodě 23. června r. 1653. ozná-

mili královským místodržícím, že reformaci v krajích Podbrdském, Kouřimském a Vltavském, z nichž před jejich příchodem též mnoho poddaných do Moravy uprchlo, ukončili a že v krajích Chrudimském a Bechyňském není potřebí komise reformační. Mimo to uznali komisaři nutnou této potřebu, aby především fary, které přes všecka král. poručení a sněmovní snesení svrchu vytčena ještě pusté a prázdné se nacházely, řádnými duchovními byly osazeny, aby lid poddaný touto reformací k víře katolické nově obrácený při ní byl udržán a zachován, ostatní pak lidé ještě nekatoličtí, zvláště v městech horních k náboženství katolickému byli přivedeni. Avšak potřebě této z nedostatku duchovních, zvláště světských, nebylo lze vyhověti.

Stav a způsob far v některých krajích království Českého r. 1653.

Jak špatný a bídny toho času byl stav a způsob far ve větší části království Českého, o tom svědčí některé zprávy hejtmanů krajských r. 1650., pak komisařů nad reformací nařízených r. 1652. a 1653. král. místodržícím podané.

Dle těchto zpráv v *kraji Podbrdském* na komorním panství *Zbirovském* r. 1650. opatřena byla duchovním (Ondřejem) Outerským jediná fara ve vsi Drahňovém Újezdě, k níž dva filiální kostely, jeden v Mnečicích (Mlečicích), druhý pod zámkem Zbirovem náležely; naproti tomu v Strašici a Klášteře P. M. na Ostrově (jinak sv. Dobrotivé) od mnoha let až na ten čas žádných farářů nebylo, ačkoli hejtman téhož panství Jan Kolivec z Kolna za osazení těch far často, avšak marně žádal, takže by poddaní nic jináče než jako hovada živi byli zůstávali, kdyby byl hejtman sám každoročně při svátcích velikonočních o správce duchovní do těch míst se nepostaral. Fara pak mýtská s kostely sv. Štěpána a sv. Jana Křt. od arcibiskupa pražského, jakožto kollatora všech far na panstvích komorních, k děkanství rokycanskému na škodu komorních poddaných připojena byla; mimo to při kostelích ve vsi Lhotě, při vsi Lišném pod Řebříčkem a ve Vojenicích na panství Zbirovském, pak

v Počaplích na panství *Královédvorském* toliko jednou v roce poutě se vykonávaly, kdežto tam před r. 1618. byly zvláštní fary nekatolické. — Na komorním panství *Točnickém* byl jediný farář (Vilém Arnošt Stoz), který fary v městě Žebráce a v městysi Cerhovicích spravoval; fara pak v Zdicích připojena byla od arcibiskupa k děkanství berounskému; na témž panství nacházel se též *klášter sv. Jana Křtitele na Velizi* od Jana Žižky zničený, kde chrám při něm na ten čas sice zase v podstatu svou byl uveden, ale žádného faráře tu nebylo, takže osadníci ve vsi Kublově, k témuž klášteru náležející, nekatoličtí zůstávali. (Arch. místodrž. R. 109/47.)

V kraji Vltavském bylo r. 1650. osazeno toliko 9 far, totiž: Selčany (Sedlčany), Sedlec (Selče) a Počepice, knížeti z Lobkovic náležející; Netvořice hraběte Michny, Chlum Aleše Vratislava, Kovářov knížete z Eggenbergu, Kosová Hora a Votice kněžny z Brandenburgu, pak Petrovice kolleji jezuitské v Březnici náležející. (Arch. místodrž. R. 109/12.)

V kraji Kouřimském nacházeli se správci duchovní jenom při 19 faráích, totiž: v Kouřimi, v Novém Kolíně, Vlašimi, Poděbradech, Brodě Českém, Štěpánově, Kostelci nad černými lesy, Salské, Divišově, Načeradci, Říčanech, Skramníkách, Sá-zavě, Solopiskách, Poříčí, Kostelci n. L., Jílovém, Rataji a Čelakovicích. (Arch. místodrž. R. 109/12.)

V kraji Rakovnickém byl děkan v městě Rakovníku, pak v klášteře Plasském opat s několika řeholnsky, a toliko tři faráři na komorním panství Křivoklátském ve vsi Zbečně, v městysi Čisté a v městě shořelém Královicích (zaniklo). Naproti tomu nebylo žádného faráře v městě Strašecí (Novém), ačkoliv tam mohl býti vydržován, pak v městysi Kozlancech a ve vesnicích Slabci, Rousinově, Vsesulově, Voráčově, Šanově, Děkově a Kounově, kteréž předešle před r. 1618. na faráích svých praedikanty náležitě vydržovaly, ale válkou tak spuštěny byly, že by z nich na ten čas sotva tři neb čtyři dohromady k vychování jednoho duchovního byly stačily. (Arch. místodrž. R. 190/12.)

V kraji Slanském bylo r. 1652. kostelů farních 47 a filiálních 45, z nichž toliko 8 far řádnými duchovními (mezi nimi 4 řeholníci) bylo opatřeno, totiž v Doksanech probošta tamějšího

kláštera, v městě Roudnici knížete z Lobkovic, Slaném, Smečně a Pcherách nejvyššího purkrabí hraběte z Martinic, v městě Budyni paní ze Sternberga, v Kladně hraběte ze Ždár a v král. městě Velvarech. Při ostatních 39 farách, z větší části spustlých, přisluhovali duchovní z dotčených far, pak dva misionáři řádu kapucínského, takže průměrem každý duchovní 6 far s kostely filiálními ve správě své měl, a probošt roudnický 6 kostelů farních a 7 filiálních spravoval. Z dotčených 47 far náleželo osobám stavu duchovního na 13 statech 8 far s 6 filiálními kostely, z nichž byla toliko jedna osazena; osobám stavu panského na 18 panstvích a statech 32 fary s 35 filiálními kostely, při nichž bylo toliko 6 farářů; osobám stavu rytířského na 8 statech 5 far a 1 kostel filiální, při nichž nebylo žádného faráře; městům pak královským 2 fary s 3 filiálními kostely, z nichž jedna farářem byla opatřena. (Arch. místodrž. R. 109/10.)

V *kraji Loketském* bylo (dle zprávy krajského hejtmána Jiřího Fabiana Mulze z Waldau dne 20. dubna r. 1650. král místodržícím učiněné) 25 farních a 2 filiální kostely, při nichž osobám stavu duchovního náležely 2 fary, stavu panského 9, stavu rytířského 5 a městům královským a horním 9 far. Z těchto všech opatřeno bylo toliko 7 řádnými faráři: totiž fara v Ostrově (Schlackenwerth), k níž přivtěleny byly fary v Hroznětině (Lichtenstadt) a v Haydu; fara v Karlových Varech spojená s farou v Sedleci (Zettlitz); fara v Lokti s farami v Chodově dolním a Tatrovicích (Dotterwiesen); fara v Lomnici (Lanz); fara v Kocengrünu (Gossengrün) s farou v Schönbachu; fara v Chlumu (Maria Kulm) s farou v Kinšperku; fara v Kirchenbirku s farou ve Vranově (Frohnau). Mimo to připojeny byly fary v Schönfichtu do Žandova (Sandau) a v Lobsu do Falkenova. Naproti tomu nebylo žádných farářů katolických v městech horních, na ten čas ještě zcela nekatolických, totiž v Slavkově (Schlaggenwald), Schönfeldu, Lauterbachu, Joachimsthalu, Blatně (Platten), Gottesgabě, Bleistadtu, Bečově (Petschau) a Kráslici (Grässlitz) jakož i ve Wallhofu, kdež byl kostel od lutheránů r. 1615. nově vystavený. (Arch. místodrž. R. 109 11.)

V *kraji Žateckém* nacházelo se r. 1652. na 93 panstvích a statech pak v 5 král. městech kostelů farních 101 s 65 filiálními, při nichž byli toliko 52 řádní faráři, z většiny dlu

řeholníci. Z těch far náležely k panstvím král. komory 4 fary s 4 filiálními kostely, z nichž 2 byly osazeny; k panstvím a statkům osob stavu panského 75 far s 56 filiálními kostely, z nichž 36 duchovními bylo opatřeno; k statkům osob stavu rytířského 11 far a 1 kostel filiální, při nichž 7 farářů se nacházelo; ke královským městům 11 far a 4 filiální kostely, při nichž bylo 7 farářů.

V kraji Litoměřickém bylo r. 1650. ze 64 far 18 duchovními neosazených, totiž: Schönfeld a Chvojno České pána z Schönfeldu, Korotice a Všebořice paní z Bleileben, Tuchomyšl a Stebno pana Václava Meyderle, Žím (Schima) hraběte Černína, Řehlovice hraběte z Nostic, Kostomlaty hraběnky Černínové, Křemyž paní Breklové, Zlatníky a Niklasberg knížete Kryštofa z Lobkovic, Zabrušany hraběte z Waldšteina, Pátek pána ze Šternberka, Chcebuz pana Kuneše, Býčkovice, Liběchov a Robeč, plukovníku Villanymu náležející.

V kraji Boleslavském nacházelo se r. 1652. na 73 panstvích a statcích, pak v král. městě Mladé Boleslavi kostelů farních 91 a filiálních 89, z nichž král. komoře české 2 farní a 3 filiální, osobám stavu duchovního 4 farní, stavu panského 77 farních a 70 filiálních, stavu rytířského 6 farních a 15 filiálních, pak král. městu Boleslavi 2 farní a 1 filiální náležely; avšak toliko 33 kostely farní byly opatřeny stálými faráři, skoro veskrz řeholníky, kteříž s několika misionáři i ostatních 58 far neosazených spravovali; pročež mnohý farář, jako v Sobotce, Dobrovici, Vartenberku, Mnich. Hradišti, Dubu, Chrástavě a Hrádku, po 4 farách na rozsáhlých panstvích, děkan trutnovský 9 far na 5 panstvích a děkan fridlandský 15 far ve správě své měl.

V kraji Královéhradeckém bylo r. 1652. na 105 panstvích a statcích, pak v 5 král. městech 109 far s 78 filiálními kostely, z nichž toliko 42 fary řádnými duchovními, z většího dílu řeholníky, byly osazeny; naproti tomu 67 far zůstávalo neosazených, při nichž dílem faráři z jiných far, dílem misionáři řádu jezuitského a františkánského přísluhovali. Z těchto všech 109 far náleželo král. komoře 10 far s 13 filiálními kostely, při nichž byli toliko 2 faráři, z nichž děkan poděbradský 8 kostelů farních a 11 filiálních ve správě své měl; osobám stavu

duchovního náleželo 13 far s 4 filiálními kostely, z nichž 8 bylo duchovními opatřeno; osobám stavu panského, rytířského a král. městům 86 far s 61 filiálními kostely, při nichž se toliko 32 farářů nacházeli, z nichž děkan náchodský 5 far s 8 filiálními kostely, děkan chlumecký 5 far, děkan bydžovský 4 fary s 4 filiálními kostely, děkan královédvorský 4 fary, arciděkan královéhradecký a jiní farářů po 3 farách spravovali.

V kraji *Chrudimském* neměly r. 1650. žádných farářů 33 fary; neboť na komorním panství Pardubickém z 18 far s 21 kostely filiálními toliko 5 far opatřeno bylo duchovními, téměř veskrz Poláky z kláštera františkánského v Pardubicích, kteříž z ostatních far ještě 11 pod správou svou měli, takže děkan pardubický 3 farní a 2 filiální kostely, farář mikulovický 2 farní a 1 filiální, farář přeloučský 5 farních a 4 filiální, quardian kláštera pardubického 4 farní a 9 filiálních, farář dašický 2 farní a 3 filiální kostely spravovali, pak při faře tejnické děkan kolínský a při faře opatovické arciděkan královéhradecký přísluhovali. Mimo dotčené fary na panství Pardubickém zůstávaly v kraji *Chrudimském* bez správců duchovních kostely farní a filiální v Slatinanech, v Smrčku, Kostelci, Honbici, Řestokách a Bitovanech na panství Žumberku; v Lučibořicích, Bojanově a Kamenici (Trhové) na panství Nasavreckém a Sečském; v Svojanově Starém, Rohožné a Vítové (Vítějovci) na statečích Svojanově a Bělé Německé; v Zdechovicích, Říčanech a Lepejovicích (zanikl) na statku Zdechovickém; v Morašicích a Rozhovicích na panství Heřmanoměsteckém; v Uhersku na statku Chroustovickém; v Řepníkách na statku Tejnici Hrochové (Týnec); pak v Zamrsku.* (Arch. místodrž. 109/46.)

Nedostatek duchovních světských, jeho příčiny a následky.

Z těchto zpráv jest patrno, jak veliký byl nedostatek duchovních světských, když v pěti krajích, totiž Slanském, Loketském, Žateckém, Boleslavském a Hradeckém z 373 far toliko

*) Obšrnější zprávy o stavu far a jich nadání r. 1652. v krajích *Chrudimském*, *Hradeckém*, *Boleslavském*, *Žateckém* a *Slanském*, pak v knížetství *Fridlandském* r. 1630. podal jsem v »Památkách arch. a míst.« dle XIII. r. 1885.

142 duchovními, z většího dílu jenom řeholníky, byly opatřeny a 231 far bez správců duchovních zůstávalo, i na komorních panstvích z 46 far toliko 12 farářů bylo osazeno, ačkoliv jejich kollatorem byl sám arcibiskup pražský.*)

Že fary v tak bídném stavu a způsobu ještě r. 1653. a za let následujících zůstávaly, příčinou toho hlavní byly některé přehmaty tehdejšího arcibiskupa pražského, kardinála Arnošta Albrechta hraběte z Harracha. Neboť tento nejvyšší pastýř duchovní (dle zprávy král. místodržících dne 23. března r. 1652. císaři učiněné), nešetře obyčeje starodávného, bez vědomí král. místodržících a stavův i sboru kanovníckého mnohé novoty zaváděl, zvláště pak, chtěje neobmezeně panovati, žádného kanovníka do konsistoře své nepřijímal, nýbrž z většího dílu jenom řeholníky, a to cizozemce a osoby v jazycích zemských nezběhlé, na ujmu vážnosti a důstojnosti kapitoly za duchovní rady své ustanovil, anobrž i nejdůležitější místo generálního vikáře cizozemci svrchu již dotčenému, *Karamuelovi*, svěřil, takže arcibiskupská konsistoř, majíc na zřeteli především výhody a prospěch řeholů, málo dbala o vzdělání a rozmnožení duchovenstva světského. Mimo to dal arcibiskup zavřítí dva farní kostely v Starém městě pražském, totiž Matky Boží nad Louží a u sv. Martina; též obsadil jiné fary pražské bez vědomí a proti vůli magistrátu a poručil, aby obyvatelé vyššího stavu, kteří v Praze za příčinou král. služby neb svých záležitostí jaksi stálý byt majíce, chrámu katedrálního nebo hlavních kostelů farních dle předešlého zvyku a způsobu se drželi, k jiným farám byli přivtěleni. Pročež král. místodržící a stavové o zastavení a zrušení takových novot krále žádali, zvláště pak za to, aby osoby stavu vyššího v Praze skrze král. hejtmany městské a na venku v krajích skrze hejtmany krajské, měšťané pak a jiní obyvatelé jakož i poddaní skrze úřady městské a vrchnosti neb jich úředníky k vykonávání zpovědi velikonoční byli napomínáni a přidržováni. Tento spor král. místodržících a stavů s arcibiskupem, zvláště pak nedbalost konsistoře arcibiskupské

*) Nezdá se tedy na pravdě zakládati zpráva, že za úřadování tohoto arcibiskupa od r. 1623.—1667. přes 10.000 kněží, tedy ročně průměrem 223 bylo vysvěceno; neboť tento počet byl by stačil úplně k osazení všech far za několik let.

byly toho příčinou, že i stavové sami málo se starali o pusté fary na statech svých, nechtějíce jich osazovati řeholníky.

Aby však osadníci k farám pustým náležející beze všeho vyučování nezůstávali, nařídili král. místodržící 4. února r. 1654. všem hejtmanům krajským, aby na panství a na statky, které by duchovními správci nebyly dostatečně opatřeny, aspoň v čase postním misionáři řehole jezuitské nebo jiní byli povoláni. Podobný rozkaz dán byl též od arcibiskupa téhož roku otevřenými patenty všem farářům. A tak vysíláno bylo od r. 1654. každého roku 6 misionářů řádu jezuitského do krajův, aby lid aspoň k zповědi velikonoční byl přidržován.

Za takových okolností ovšem nemohlo důkladně býti provedeno obrácení lidu k víře katolické. Ve všech krajích svrchu dotčených, v nichž poddaní k náboženství katolickému násilně byli přivedeni, ale potom na mnohých místech z nedostatku duchovních beze všeho dalšího vyučování zůstaveni, vyskytovalo se časem opět mnoho lidí nekatolických, kteří přes všecku přísnost s praedikanty svými k vykonávání bohoslužeb svých na místech skrytých tajně se scházeli. Málo prospělo k zamezení takových schůzek, které zvláště v krajích pohraničných a v kraji Kouřimském bývaly držány, uvěznění osob při nich polapených, neboť mnozí z nich ani mnoholetým tuhým vězením v Praze ani těžkým žalářem na zámku Křivoklátském pohnouti se nedali k přijetí víry katolické. Tak jistý tovaryš bednářský, Havel Vorlíček, který k náboženství katolickému přistoupiti nechtěl, od r. 1654. držán byl po pět let u vězení Nového města pražského, z něhož vedle poručení král. místodržících 14. března r. 1659. byl převeden do vězení Hořejšího města pražského Hradčan, kdež ještě 8. března r. 1663., tedy již desátý rok, v tuhé vazbě se nacházel. (Arch. místodr. R. 109./13.)

Stav náboženství za císaře Leopolda I. (1657—1705.)

Za panování císaře Leopolda I. upuštěno bylo poněkud od další přísné reformace, zvláště na radu Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, svrchu již dotčeného opata kláštera řádu benediktinského u sv. Mikuláše v Starém městě pražském. Neboť

když král. místodržící v příčině některých uvězněných měšťanů 28. dubna r. 1657. císaři podali zprávu s připojeným dobrým zdáním, aby osoby ty převezením do vězení na zámek Křivoklátský k víře katolické byly přinuceny, císař Leopold, jsa povahy mírné a tiché, listem daným dne 30. května r. 1657. poručil král. místodržícím, aby s měšťany nekatolickými jinač se postupovalo, než při poslední reformaci v království Českém v podobných případech se dalo, totiž aby tyže osoby uvězněné vždy ještě lépe a dostatečně v náboženství katolickém vyučovány a náležitě k obrácení napomínány byly, a pokudž by ani to neprospívalo, aby jim, jakožto osobám stavu svobodného, jistá lhůta k vystěhování se ze země byla uložena. Zároveň císař nařídil, aby jak v kraji Kouřimském tak i v jiných krajích schůzky nekatolíkův časně přetrhovány a zamezeny, především pak aby fary v dotčených krajích od vrchností opatřeny byly dobrými a příkladnými duchovními katolickými, kteříž by *ubohý lid sprostý v náboženství katolickém neustále každého času prospěšně vyučovali.*

Za tou příčinou obnovil císař vedle usnesení sněmovního r. 1657. k vyšetření dopomoci kostelům a farám zaslým komisi stavovskou, která potrvála až do r. 1672., kteréhož roku vedle snesení dne 3. května svěřeno bylo zřizování a obsazování far pustých král. místodržícím a vrchnosti duchovní. Do této komise opět zvolen byl dotčený opat *Sobek z Bilenberka*, jehož si císař pro jeho mírnost již za svého prvního v Čechách pobytu r. 1655. byl zalíbil, takže mu potom i biskupskou stolicí v Hradci Králové, pro týž kraj nově zřízenou, 1. května r. 1660. jakožto prvnímu biskupovi svěřil, dada jemu přednost před cizozemcem často již řečeným Janem *Karamuelem*, jemuž císař Ferdinand III. toto místo biskupské přislíbil na přimluvu kardinála Harracha odměnou za jeho horlivost v předešlé reformaci osvědčenou.*)

Mimo to král. místodržící žádali kardinála Harracha zvláště

*) Toto odstranění *Karamuele* bylo příčinou, že nově jmenovaný biskup *Matouš Sobek* teprv 10. listopadu r. 1664. od papeže v úřadě svém byl potvrzen a 15. března r. 1665. na biskupství posvěcen od kardinála Harracha, kterýž mu dne 4. května t. r. kraj Hradecký od svého arcibiskupství postoupil. Týž Sobek byl povýšen od císaře počátkem měsíce června r. 1668. na pražskou stolicí arcibiskupskou, r. 1667. úmrtím kardinála Harracha uprázdněnou.

listem daným 30. dubna r. 1659., aby k přetržení schůzek sektářských a k vykořenění bludů nekatolických přispívali správcové duchovní důkladným lidu vyučováním, a pokudž by toho potřeby bylo, aby v taková místa byli vysláni dva misionáři; pak aby při přijímání ablucí (ablutio, spláknutí) jenom z nádob skleněných a nikoli z kalichu pozlaceného se podávala.

Zřízení nových biskupství v Hradci Králové r. 1660. a před tím r. 1655. v *Litoměřicích* aspoň v krajích Hradeckém a Litoměřickém, na kteréž biskupství tato byla obmezena, stav far se zlepšil, takže v kraji Litoměřickém přičiněním prvného tamějšího biskupa Maxmiliána Rudolfa sv. p. ze Schleinie již r. 1658. fary pusté Schönwald, Všebořice, Řehlovice, Kostomlaty, Křemyš, Býčkovice a Liběchov faráři byly opatřeny a toliko 11 far svrchu vytčených ještě neosazených se nacházelo.*)

Naproti tomu v ostatních krajích, pod správu arcibiskupství Pražského náležejících, větší část far svrchu vytčených zůstávala ve svém způsobu předešlém až do úmrtí kardinála Harracha. Tak dle zprávy vikářů, podané r. 1667. komisařům stavovským, k zlepšení far nařízeným, nacházely se v kraji Slanském ještě 32 fary pusté, totiž: Mšec, Srbec, Hořešovice a Chýňava na statcích hraběte Jana Adolfa Schwarzenberga; Černoušek, Kostomlaty a Vepřek na statku Beřkovicích horních hraběte z Rothalu;

*) V kraji a biskupství Litoměřickém byly osazeny dle zprávy hejtmanů krajských r. 1658. fary: a) v *děkanství Litoměřickém*: Litoměřice, Zahořany, Býčkovice (Pitschkowic), Proboštov, Svádov (Schwaden), Nebočany (Neschwic), Děčín, Benešov (Bensen) Česká Kamenice, Chřípská (Křípská, Kreibic), Šluknov, Mikulášovice (Nixdorf), Hanšpach, Šerajov (Schirgiswalde, nyní k Sasku náležející), Rumburk, Georgenthal a Sloup (Bürgstein); b) v *děkanství Českolipském*: Česká Lípa, Libchava hořejší (Ober-Liebich), Palič (Police horní), Žandov (Sandau), Valkeřice (Erkeřice, Algersdorf), Markvartice (Markersdorf), Arnoltice (Arnsdorf), Verneřice (Wernstadt), Radoušov (Grabern), Pavlovice (Public, Pablowic), Ouštěk (Auscha), Levín (Lewíny), Hořka (Gastdorf), Štětí (Wegstädtl), Liběchov (Liboch), Mělník, Vtelno a Žernoseky; c) v *děkanství Ústském*: Ústí (Aussig), Zezice (Seesitz), Libouchec (Königswalde), Schönwald, Všebořice (Schöbric), Chlumec (Kulm), Krupka, Teplice, Duchcov (Dux), Osek, Radčice, Ober-Leitersdorf, Kostomlaty, Křemyš (Křemisch), Bilina, Želenice (Selnitz), Měrunice (Meronic), Řehlovice (Tschochau), Trmice (Türmic), Lovosice, Třebenice a Libochovice.

Bechlín, Lečice a Straškov na statku Beřkovicích Dolních knížete z Lobkovic; Radonice na statku Pátku p. Hložka; Slavětín na statku p. Papazoni; Dřín, Buštěhrad, Zvoleněves a Svrkyně na statech kněžny Saské; Knovíz na statku hraběte Michny; Vinořce na statku Divickém p. de La Corona (Lacroni); Račíněves na statku kláštera dominikánského u sv. Maří Magdaleny v Praze; Charvatce na statku Mšeně p. z Malovic; Hostouň na statku probošta u sv. Víta v Praze; Ctíněves na statku jesuitském; Ouhonice na statku opata strahovského; Cítov na statku paní Svatkovské; Kladno, Hostivice a Tachlovice na panství hraběte ze Žďáru; Kmetíněves a Hospozín (zbořený kostel) na statku probošta doksanského.

A poněvadž se osadníkům k těmto farám náležejícím, žádného vyučování v náboženství katolickém nedostávalo, leč že k zpovědi velikonoční skrze misionáře bývali nuceni, ujímaly se v lidu rozličné bludy náboženské, zvláště když i v předešlé víře své nekatolické beze všeho vyučování zůstával nejenom odnímáním všech knih nekatolických skrze misionáře, nýbrž i tím, že schůzky nekatolíků s praedikanty, tajně ze Saska do země přicházejícími, se přetrhovaly a zamezovaly uvěznováním všech, kteří při nich byli postiženi. Tak bylo uvězněno mnoho poddaných kraje Rakovnického a Slanského, zvláště z vesnic Dušník, Dřínova, Veltrus, Všestud, Zlosyna, Lečic, Vraného, Ouholic, Miřovic, Dědibab, Knovize, Spomyšle a jiných, kteří tajné schůzky s praedikanty lutheranskými v lese zlosynském a v pustém sklepě na panství Nelahozeveském r. 1662.—1666. drživali; jakož i nemálo lidí kraje Slanského a Kouřimského, kteří se r. 1666. v háji Vlčím pod Kostomlaty do 300 osob a r. 1667. v lese u Dřínova do 200 osob s bývalým praedikantem svým, starým Jakubem, rozeným z Berouna, jenž navrátil se ze Žitavy, po dvě léta v Dolních Beřkovicích u tamějšího přívozníka se zdržoval.

Než přese všechno uvěznování a trestání opakovaly se podobné schůzky lidu za let následujících i v jiných krajích. Tak se scházelo mnoho poddaných kraje Čáslavského, zvláště ze vsí Nepoměřic, Myškovice, Milotice, Žandova a Vonomyšle ještě r. 1673. s praedikantem nekatolickým, tajně se tam zdržujícím. Taktéž dle zprávy hejtmanův kraje Chrudimského, Jana Václava

Cellera sv. p. z Rosenthalu a Václava Rudolfa Haugwice ryt. z Biskupic (podané z Hrochova Týnce 30. listopadu r. 1695. král. místodržícím) držána byla téhož léta schůzka lidí poddaných víry evangelické, k panství Pardubickému náležejících, zvláště ze vsi Selmic, na gruntech hraběte Bernarda z Věžník k statku Zdechovskému patřících blíže dvora Telčického ve sklepě skalním, při kteréž také purkrabí Zdechovský a přes 500 osob (z nichž mnohé i ručnicemi byly ozbrojeny) přítomných skrze praedikanta z Míšenska příslého zpověď všeobecnou a přijímání pod obojí vykonali tím způsobem, že se jich praedikant po kázání tázal, litují-li svých hříchův, a jim všem, když odpověděli, že litují, hostie a víno z kalicha podával, a klada ruce jim na hlavu, pravil: »Doufej, synu, víra tvá tě uzdravila!« — Původcem této schůze byl dotčený purkrabí, ačkoliv již rok před tím netoliko vyznání víry katolické, nýbrž i přísahu proti bludné víře vykonal*); pročež obávaje se trestu, když za tou příčinou vyšetřování bylo zavedeno, s manželkou svou a čtyřmi dětmi ze země pryč ujel.

Z toho patrno, že málo prospěli k obrácení lidu misionáři, kteří z domu professů řádu jezuitského u sv. Mikuláše v Menším městě pražském v čase postním do krajů vysíláni, z král. komory české denně po půl kopě gr. míš. k vychování svému vedle snesení sněmovního dostávali. — Též marná byla těchto misionářů snaha, aby lid na ten čas ještě nekatolický, zvláště v městech horních svrchu vytčených, církvi své získali. Neboť kdykoliv reformace v místech těch v kraji Žateckém a Loketském se obnovila, ihned lid od statků svých utíkal do zemí sousedních. Tak se to stalo na komorním panství Přísečnickém (Pressnitz), z něhož r. 1655. na 120 poddaných uteklo a v Sasku na panství Černickém (Schwarzenberg) se usadilo. Potom r. 1667. nejvyšší sudí zemský Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat při

*) Přísa ha proti bludné víře zněla takto: Já N. N. přísahám Pánu Bohu Všemohoucímu, Blahoslavené bez poskvrny počaté Panně Marii Matce Boží, a všem svatým, že etc. — i všecky zlořečené sektářské a lutheránské bludy nejenom vyjevovati, kdo by takový byl, přednáseti, anobř je přetrhovati a samou spasitelnou víru sv. římskou katolickou zastávati slíbují a přísahám, a kdybych se tak nezachoval, tehdy aby Bůh Všemohoucí také při poslední hodině mně milostiv býti neráčil; tak mi dopomáhej Bůh atd.

král. místodržících si stěžoval, že z panství Bilinského, kteréž jeho svěřenci Popelovi z Lobkovic náleželo, na 200 poddaných pro reformaci času postního do Míšeňska ušlo, z nichž mnozí potom provázeni jsouce ozbrojeným lidem míšenským pro věci své docházejíce, o velikonočních svátcích nejenom mnohých výtržností se dopustili, nýbrž i po misionářích řádu jezuitského stříleli. Taktéž r. 1673. na panství Hrádku Červeném (Rothenhau), Janovi Adamovi Hrzanovi hraběti z Harasova náležejícím, všickni poddaní z vesnic Velikého a Malého Načkova (Natschkau, Natschung) a Kühnheit do 152 osob, z většího dílu drvoštěpové a ublíří, jakož i 10 osedlých ze vsi Kalku (Kalch) — protože držání byli u vězení, aby jeden za druhého ručili, že po obrácení svém na víru katolickou skrze prokuratora kolleje jezuitské chomutovské, P. Kryštofa Boka, z panství neutekou — jakmile vazby byli sprostěni, ihned do Saska uprchli, zanechavše pusté a prázdné domy své, v nichž rozbili dvěře, kamna, okna a vše, co s sebou vzítí nemohli. Podobným způsobem utekli r. 1676. všickni poddaní z lesního panství Blatenského až na 14 osob, které od měšťanů ozbrojených z Joachimsthalu chyceny a do Blatna nazpět přivedeny byly. Též z Gottesgabu uprchlo za noční doby 48 usedlých měšťanů s rodinami svými do Sas, takže v tomto městě z 66 domů, na ten čas ještě obydlých, zůstalo toliko 18 osazených, jejichž obyvatelé k víře katolické přistoupili. Z ostatních pak míst jenom v Aberthamu a Jungenhengstu 214 usedlých k přijetí víry katolické se přihlásilo, avšak i z těchto mnozí před vyjitím lhůty jim dané utekli do Saska, kdež se na panství Černickém, v Johann-Georgenstadtu a Wiesen-thalu hořejším usadili. (Dle zprávy komisařů nad reformací hejtmanu kraje Loketského Juliovi Albrechtovi Libšteinskému hraběti z Kolovrat dne 3. listopadu 1676. učiněné. — Arch. místodr. R. 109/12.) — I v kraji Litoměřickém bylo na některých místech mnoho nekatolíků ještě r. 1682., ačkoliv tam misionáři řádu jezuitského na žádost biskupa litoměřického s vojenskou assistencí od r. 1672. působili, zejména v Arnolticích a Rosendorfu, zvláště pak v Mohelnici (Müglitz) na panství Sternberském Krupce, kdež osadníci novorozeňátka k pokřtění a zemřelé k pochovávání do Míšeňska přenášeli; též v Ehrenbergu hořejším na panství Šluknovském a v městysi Šerajově

(Schirgiswald), kde přes 5 měsíců žádného správce duchovního nebylo, poněvadž tamější fary skrovně nadané žádný duchovní přijati nechtěl. (Dle zprávy biskupa litoměřického dne 2. března r. 1682. král. místodržícím učiněné. — Arch. místodrž. R. 109/12.)

Snahy o vydání poddaných českých, pro reformaci do Saska uprchlých.

Co se týče vystěhovalců z měst horních, jakož i poddaných z mnohých jiných statků do zemí kurfirsta saského předešle zběhlých, poznamenati ještě dlužno, že snahy o jich navrácení zůstaly marné. Neboť všecky úřady statků saských, na kterýchž se usadili vystěhovalci čeští, odepřely jich vydání, dokládajíce, že vedle poručení od kurfirsta jim daného již r. 1650. každému, kdo by z Čech pro náboženství do zemí jeho se vystěhoval, útočiště dáno a obydlí poskytnuto býti mělo. Ani stížnosti král. místodržitelství v příčině této jménem císaře a krále při kurfirstu saském r. 1652. učiněné, pak r. 1656. a v letech následujících opěťované, neměly žádného výsledku, ačkoliv se král. místodržící odvolávali nejenom k rozličným snesením říšským, k smlouvě pasovské a zvláště k smlouvám dědičným mezi Krystianem kurfirstem saským a králem českým v Praze 24. října r. 1587. učiněným, dle kterých poddaní uprchlí vrchnostem svým měli býti vydáváni; nýbrž i k podmínkám míru westfalského, obsaženým v artikul. XII. § 1., jimiž se stalo opatření, že žádný ze stavů říšských nižádným způsobem neměl poskytovat ochrany poddaným cizopanským, pro náboženství ze země zběhlým. Neboť kurfirst saský již ve svém listu 14. ledna r. 1652. císaři podaném dokazoval, že přijímáním vystěhovalců českých do svých zemí ani proti dotčeným smlouvám ani proti podmínkám míru westfalského nejednal, poněvadž v týchž smlouvách žádné zmínky se nečiní o poddaných pro náboženství zběhlých, anof r. 1587. obojí náboženství, jak katolické tak pod obojí, bez rozdílu v království Českém bylo trpíno a nikomu potřebí nebylo z té příčiny ze země odcházeti; mimo to odvolával se k patentům, r. 1639. od místodržících království Českého jménem J. M. C. uveřejněným,

zvláště v kraji Hradeckém a Žateckém i v městech Pražských se zdržujícím, vedle cís. poručení dne 14. března r. 1665. poslední lhůta tříměsíční k obrácení neb k prodání statkův a vystěhování ze země byla udělena. Ačkoliv pak vedle cís. resolucí 5. září r. 1665. ono poručení opakováno, a přechovávatelům takových osob nekatolických trestáním a pokutováním vyhrožováno bylo; přece mnozí z nich zůstávali v zemi i za let následujících, zejména dotčená Anna Kateřina Černínová se svou sestrou zatím ovdovělou u svého katolického manžele na statku Švihovském ještě r. 1669.; potom r. 1673. Eva Polyxena hraběnka z Vřesovic, roz. Kyšperská, u svého manžele katolického Ladislava Přibíka z Vřesovic; též Rudolf Štampach ze Štampachu, který s manželkou svou u hraběte Michala z Thunu na jeho statech se zdržoval, ač vedle nařízení král. místodržících 20. července r. 1673. odtud měl odejít.

Jak bedlivě se přihlíželo toho času k nekatolickým osobám stavu vyššího, souditi lze z následujícího případu. Když r. 1674. nekatolická manželka Václava Františka Eusebia knížete z Lobkovic v Roudnici se zdržovala, král. místodržícím bylo udáno, že tato kněžna praedikanty své a nekatolické služebnictvo sebou do Roudnice přivezla a že se tam služby boží evangelické nejenom tajně, nýbrž i veřejně konaly. Pročež od král. místodržících 5. května r. 1675. krajskému hejtmanu slanskému Ondřeji Hartmanovi sv. p. z z Eberšteina nařízeno bylo, aby věc tu tajně vyšetřil. Dle zprávy hejtmana krajského na základě výpovědi probošta roudnického dne 14. května t. r. učiněné, udání svrchu vytčené s pravdou se neshodovalo; neboť kněžna, nemajíc při sobě žádného praedikanta ani služebníka nekatolického, bohoslužby své ani tajně ani veřejně v Roudnici nekonala, nýbrž za tou příčinou časem dojížděla k praedikantům svým, které ve Weidenu a Sulzbachu v Horním Falcku měla. Avšak toto udání přece (jak se zdá) bylo hlavní příčinou, že kníže z Lobkovic, který až na ten čas obzvláštní milosti u císaře Leopolda I. požíval, upadl v nemilost císařskou. (Arch. místodrž. R. 109,12.)

Konečně poznamenati dlužno, že císař Leopold po celý čas panování svého hlavně přihlížel k tomu, aby fary a kollatury v náležitou pořádnost byly uvedeny; protož každoročně napo-

mínal stavy království Českého, aby komise k tomu cíli již dlouho trvajícím jednou ke skutečnému vyřízení a skončení byla přivedena. Z té příčiny vedle snesení sněmovních (r. 1671.—1680.) komise k vyšetřování prostředků k obživení farářů v krajích ustanovená po dlouhá léta se konala, a r. 1677. žádali stavové, aby s povolením kongregace *de fide propaganda* v Římě k potřebnému osazení far v těch místech, kde kollatoři prostředků k tomu neměli, náklad vzat býti mohl z peněz, ze solního obchodu duchovním vycházejících.

Pronásledování nekatolíků v Čechách a jeho následky (r. 1705.—1735.).

Hned po smrti mírného panovníka Leopolda I. (1705), který též ulehčením robot a jiných břemen nespravedlivých postavení lidu selského zlepšiti se snažil, za nástupce jeho císaře Josefa I., zvláště pak za panování císaře Karla VI., počalo se přísně i ukrutně nakládati s nekatolíky, kteří z příčin předešle uvedených tu a tam nejenom v krajích mezi lidem poddaným, nýbrž i v městech hojně se vyskytovali. Především schůzky nekatolíků zamezeny byly ustanovením hrdelního zřízení Josefského, dle něhož každý mečem odpraven býti měl, kdo by se opovážil kacířské učitele, kazatele a vyslance v domě svém přechovávat i kacířské schůzky držeti. Týmž trestem stihán a pokutován měl býti též každý, kdo by kacířské knihy do země podloudně přinášel a je rozšiřoval, jakož i každý kacířský učitel, kazatel a vyslanec, který by při král. komoře appellační hrdelním vyšetřováním byl překonán, že lid ke kacířství sváděl. (Dle patentů král. místodržitelství 15. března a 23. června r. 1721., 23. ledna r. 1722., 25. února r. 1723. a 4. února r. 1724. vydaných.)

Když však misionáři osoby nekatolictvím podezřelé sami uvězňovali a ukrutným způsobem trýznili, rozkázáno bylo od císaře Karla VI., aby misionáři o své ujmě neopatřovali vězením osob kacířstvím provinilých, nýbrž aby o nich podali zprávu soudu nad apellacemi, jemuž jedině náležeti mělo právo kacíře jímati a odsuzovati. Proti tomuto císař. nařízení postavil

se na odpor tehdejší arcibiskup pražský Ferdinand hrabě z Khünburgu, nechtěje trpěti vkládání se soudu apellačního do právomocnosti své a zastavil další vyšetřování proti nekatolíkům, dokládaje v stížnosti své dvorní kanceláři české podané, že jenom jemu náleží právo vyšetřovati a odsuzovati kacíře k trestům církevním. Ale odpor arcibiskupův po několik let trvajícím zlomen byl cíš. reskriptem daným 29. srpna r. 1721., jímž co do vyšetřování proti kacířům bylo ustanoveno takto: »Osoby z kacířství obviněné měly uvězněny býti od soudu světského, jenž výsledek vyšetřování jich oznámiti měl arcibiskupovi. Tento sám měl právo rozhodnouti, zdali obviněný kacířstvím se provinil, a k tomu účelu měla konsistoř sama bez přítomnosti soudce světského vyslyšati obviněného. Protokol o výslechu tom sepsaný jakož i rozsudek duchovní musila konsistoř předložiti soudu appellačnímu. Kdyby však vyšetřováním u konsistoře vyšlo na jevo, že obviněný v nové bludy kacířské byl upadl, v případě takovém měl soud světský celé vyšetřování věci provésti a trest provinilému uložití.« — Ale arcibiskup nedbal ani tohoto cíš. nařízení a v odporu svém setrval, takže císař 28. prosince r. 1725. opakoval rozkaz svůj, aby soud nad appellacemi i bez spolupůsobení arcibiskupova vyšetřování proti kacířům vedl a rozsudky nad nimi vynášel.

Aby pak kacířství úplně bylo vykořeněno, vedle vytčeného cíš. poručení ustanoveny byly patentem 29. ledna r. 1726. od králov. místodržících proti nekatolíkům strašné tresty, totiž:

1. Každý poddaný mužského i ženského pohlaví, též každý měšťan v městech vrchnostenských, který by některým činem zevním, jako přijímáním pod obojí neb jinak byl překonán, že v kacířství upadl, od král. appellací poprvé těžkou prací obecní na jeden rok měl býti potrestán, potom, kdyby ještě v bludu svém setrval, druhý i třetí rok k takové práci přidržován, a kdyby i tento trest při něm nic neprospěl, na přísahný závazek hrdelní (přípověď přísahnou) ze země vypovězen, a pakli by takový vypovězenec v zemi opět byl postižen, na hrdle mečem potrestán býti měl. Naproti tomu každý kacíř, k práci obecní odsouzený, který by za doby trestu svého k náboženství katolickému přistoupl, domů měl býti propuštěn, ale pod dohlídkou duchovních, též krajských úřadů, vrchností a soudů

zůstaven. Kdyby však takto propuštěný časem opět do bludu předešlého se navrátil a toho byl překonán, měl býti odsouzen na galeje bez vyměření času; pakli by to byla osoba ženská, neb muž, k veslování nedostatečný, ti měli býti mrskáni a na vždy ze země vypovězeni, statky pak jejich vrchnostem náhradou za ztrátu poddaných odevzdány, avšak tak, aby vrchnosti povinny byly takové statky opět osaditi katolickými poddanými a nikoliv nebyly oprávněny je k panství svému připojiti.

Týmž způsobem trestáni býti měli i obyvatelé královských a svobodných měst; kdyby však vznešenější měšťané, osoby stavu šlechtického a úřady městské neb královské zastávající, v kacířství byli postiženi, král. komora rozsudek jich se týkající s dobrým zdáním císaři k schválení předložiti byla povinna.

2. Kacířští učitelé, kazatelé a jiní svůdcové lidu jakož i jich přechovatelé, kdekoliv by byli vypátráni, ihned měli býti sjímáni a ke král. komoře nad appellacemi k hrdelnímu vyšetřování dodáni a vedle hrdelního zřízení Josefinského na hrdle trestáni; kdo by však kacířského učitele vypátral a udal, tomu odměnou bylo ustanoveno 100 dolarů, a když by takového učitele soudu odevzdal, 300 zl. rýn. z král. komory; udavačů však jména měla býti zatajena.

Co se pak dotýče podloudného knih kacířských do země přinášení, zůstaveno bylo při trestech patentem 15. března roku 1721. uveřejněných, takže každý kupec neb vozka, krajkář, přezák a pláteník, pak poslové vratislavští, norimberští, lipští a chomútovští neb kdo by koliv jiný knihy kacířské a jiné, od náboženství katolického vůbec se odchylující, do království Českého podloudně donášel, uvězněn a mečem odpraven býti měl; naproti tomu udavačům takových osob buď třetina zboží provinilecům odňatého neb přiměřená odměna z král. komory byla ustanovena.

A poněvadž kacířství i tím se rozmnožovalo, že dílem vrchnosti, zvláště pak jejich úředníci, dílem i král. hejtmané krajští předešlými císařskými patenty se nespravovali a předepsanou pilností, bedlivostí a horlivostí k poddaným nepřihlíželi; protož všem úřadům dotčeným pod přísným trestem bylo nařízeno, aby poddané při náboženství katolickém bedlivě udržovali a vše, co by tomu na překážce bylo a lid ke kacířství svádělo, za-

mezili a odstranili. Konečně všickni úředníci vrchnostenští, jakož i rychtáři a konšelové ve všech městech poddaných, v městečkách a vesnicích při obnovení úřadův a přísahy úřední přidržování býti měli též přísahati, že nejenom sami při katolickém náboženství pevně setrvají, nýbrž k němu i všecky členy rodin svých, též všecky ostatní lidi poddané pilně přidržovati a na to obzvláštní péči vynaložiti chtějí, aby všickni, pokud jen možná, službám božím a cvičení katolickému obcovali; pak že žádných kacířských učitelů jakož i knih trpěti nebudou, nýbrž dle možnosti své k zachování a rozmnožení víry katolické a k zamezení a vykořenění kacířství přispívati se vynasnaží. (Arch. místodrž. R. 109./6.)

Že se podle těchto nařízení právě uvedených a patenty 10. března r. 1730., 3. června a 26. srpna r. 1734., pak 21. března r. 1735. opětovaných, na všecky nekatolíky v Čechách přísně nakročilo, anobř nad to i ukrutně s nimi zacházelo, o tom svědčí některé zprávy, týkající se pronásledování a trýznění evangelických poddaných v kraji Chrudimském a Kralovéhřradeckém, jichž úplná pravdivost a pravost byla stvrzena výpovědí úředních osob, učiněnou při vyšetřování za touž příčinou v měsíci dubnu roku 1735. konaném, o němž hejtman kraje Hřradeckého, Kryštof Norbert Voračický svob. p. z Paběnic na Barchově Velikém 6. května 1735. nejvyššímu purkrabímu podal zprávu obšírnou.

Trýznění nekatolíků v kraji Chrudimském (r. 1717.—1735.).

Dle dotčených zpráv na panství *Litomyšlském*, hraběti Václavovi z Trautmannsdorfu náležejícím, r. 1717. mnozí poddaní ze vsi *Javorníku*, kteří se u svého souseda Martina Kalaše z Písma svatého vzdělávali, na udání duchovního správce od vrchnosti do vězení byli uvrženi, tam nemilosrdně trýzněni a tak strašně biti a zmrskáni, že větší jich díl zdraví svého na vždy pozbyl; potom i někteří z nich, kteří vyznání víry nechtěli činiti, od manželek, dítek a statků svých vzati a na vojnu odvedeni byli. Podobným způsobem poddaní z jiných vesnic téhož panství nuceni byli víry své přísahou se odřici. Tak evangelický poddaný Tomáš Každá ze vsi *Cerekvic* návodem faráře

Antonína Merkose, ukrutností vynikajícího, do tuhé vazby vzatý, tolik ran holí dostal, že na celém těle jeho ani místečka zdravého nezůstalo, a teprve po roce, když 100 zl. pokuty složil, z vězení byl propuštěn. Když však r. 1725. od téhož faráře byl udán pro lutheranské knihy, od vrchnosti opět do tuhého žaláře vsazen a v něm, poněvadž vyznání víry učiniti nechtěl, po dvě léta držán, až tam konečně skrze děkana litomyšlského otráven v železích a okovech zemřel. Duchovní však roztrousili pověst, že se sám oběšením o život připravil. Mrtvola jeho katem z města vyvečena a na rozcestí byla zahrabána; vdova po něm pozůstalá ještě 14 zl. útrat za jeho vydržování v žaláři zaplatiti musila.

R. 1732. na udání duchovního Daniele Pelikána evangelický poddaný ze vsi Kamenného Sedliště, Vavřinec Pakosta s dvěma bratry svými od vrchnosti přes osm neděl v žaláři držán a mrskán byl tak silně, že na něm novou košili na kusy rozbili; potom půl léta s károu jezdit a jiné práce těžké konati musil, a poněvadž přes to všechno k náboženství katolickému přistoupiti nechtěl, od manželky a dítek byl odloučen a za vojáka odveden.

R. 1733. přemnozí poddaní téhož panství Litomyšlského, u nichž evangelické knihy, zvláště Nový zákon, byly postiženy, do žaláře vsazeni, tam ukrutně mrskáni a trýzněni, pak ke službě vojenské nuceni, též statky jim odňaty, neb veliké pokuty na penězích uloženy byly; tak ve vsi Nedošíně vedle mnohých jiných zejména Mikuláš a Václav Hajný, z nichž Mikulášovi i statek jeho, za 500 zl. odhadnutý, byl odňat. Ve vsi Heřmanici České mnozí mladí lidé (z nichž přes 30 na vojnu vzato, a jejich manželky v žaláři držány), jmenovitě Jan Hajný, Mikuláš a Jan Anderle, Mikuláš Marchulík, Jiří Ostrovský, Matěj Precký, Václav Kavka a Jan Jiřícký, v tuším žaláři přikováni a skrze vojáky až do zakrvácení biti byli, takže v jejich ranách, poněvadž jich nikdo neošetřoval, červi jen se hemžili, obzvláště Jiřícký ve zvláštní bedně, do níž hlavu a nohy strčiti musil, takže jenom zadek z ní vynikal, tak dlouho řezán byl holí, až smyslů pozbyl; mimo to pokuty složití musili oba Anderlíkové a Kavka po 50 zl., Jiřícký 100 zl.; Preckému pak odňat i jeho statek za 200 zl. a všecko ostatní jmění. I mnozí

jiní, kteří nebyli mrskáni, na penězích pokutováni jsou, zejména Jakub Čapek, Jakub Schlegl, Václav Němec a Jiří Anderle po 100 zl., Jiří Čapek 150 zl., nad to pak i po čtvrt léta a dále v tubém žaláři zůstávali, až vyznání víry vykonali. — V téže osadě Heřmanické i tři dívky osmnáctileté, mezi nimiž dcera Matyáše Stínadese, jménem Marie proto, že pro náboženství utéci hodlaly, v žaláři nemilosrdně byly mrskány, při čemž na jejich nohou spoutaných jeden chlap stál a druhý je za hlavu držel. — Podobný osud zastihl Matyáše Beneše, poddaného ze Lubné v osadě Sebranické a jeho těhotnou manželku, kteráž následkem strašného zmrskání potratila; pak Jana Benického ze vsí Trstěnice a jeho syna a dceru, jimž mrskáním maso na těle bylo rozsekáno.

Takto že lid poddaný na panství Litomyšlském za příčinou náboženství byl pronásledován a jednotlivci tak ukrutně trýzněni, stvrzeno bylo také od děkana a vikáře venkovského (vicarius foraneus) ve Vysokém Mýtě, Františka Ignáce Scherzera, zprávou, kterou o věci té 22. června r. 1735. na konsistoř arcibiskupskou učinil s tou žádostí a radou, aby při obracování lidu duchovenstvo a misionáři mírněji si počínali, zvláště pak, aby upustili od ukrutností podobných, jimiž jenom větší nenávisť a ošklivost náboženství katolického v lidu se zmáhala. — Dle zprávy téhož děkana dne 28. června t. r. učiněné uložil magistrát litomyšlský poddaným svým, zvláště ze vsi Sloupnice, pro kacířství pokutu 700 zl., kterouž však summu purkmistr a rada městská k potřebám svým vynaložili. (Arch. místodrž. R. 109, 6.)

Též na komorním panství *Poličském* r. 1731. tři bratři ze vsi Oldříše (Ullersdorf), protože měli evangelické knihy, do vězení vsazeni, pak na brány městské řetězy připoutáni, od lúzy blátem a kamením poházeni, potom všemožným způsobem zlomyslně ztýráni a živností svých zbaveni byli.

Na panství *Vysokomýtském* r. 1734. poddaný Jan Čapek ze vsi Vanice s manželkou svou tuhým žalářem a bitím nejenom o zdraví, nýbrž i o živnost svou, za 300 zl. odhadnutou, byl připraven.

Také na komorním panství *Pardubickém* (dle zprávy děkana pardubického Jana Stanislava Petržilky král. místodržícím jazykem latinským r. 1735. podané) mnozí evangeličtí poddaní

vězením nuceni byli, aby se víry své odřekli; z nich však jenom nejzatvrzelejší kacíř Jan Marek, mlynář v Jankově (snad v Jankovicích), na poručení hejtmana téhož panství u přítomnosti děkana několika ranami holí byl potrestán, poněvadž vlastním synem a sluhou překonán byv, že má knihy kacířské, k tomu přiznati se nechtěl. Dle téže zprávy panství *Heřmanova Městce* téhož roku dva poddaní, totiž jeden měšťan z Heřm. Městce a jeden rychtář bohatý, s rodinami svými ze země utekli. (Arch. místodrž. R. 109,6.)

Konečně z panství *Landškronského* knížete z Lichtenšteina r. 1736. někteří z vesnice *Čermné* (Rothwasser) s rodinami svými v noci uprchli, z nichž 29 osob na statku Gerlitzheimu nedaleko Freiburgu na pomezí slezském se zdržovali, a 27 osob se usadilo v Karlsdorfu u Žitavy na statku Bertelsdorfu v Hořejší Lužici, náležejícím hraběti Mikulášovi Ludvíkovi z Zinzendorfu- který již r. 1722. na statku svém některým vystěhovalým Bratřím Moravským útočiště poskytl, založiv tam pro ně osadu *Herrenhut* (Ochranov) řečenou, jejímž duchovním správcem a učitelem sám byl. A poněvadž si císař listem dne 4. prosince r. 1736. daným při kurfirstovi saském stěžoval, že týž hrabě poddané v Čechách vyslanci svými k útěku svádí a na své statky je láká, dáváje prý každému vystěhovalci i jeho svůdci po 4 zl., byl hrabě z Zinzendorfu ze Saska vypovězen, avšak nicméně podporoval vystěhovalce české a stal se r. 1737. biskupem Bratří Moravských. (Arch. místodrž. R. 109,13.)

Pronásledování a trýznění nekatolíků v kraji Královéhradeckém (r. 1717—1735.).

Mnohem větší ukrutenství spácháno bylo v kraji Hradeckém od misionářů řehole jesuitské proti všem osobám kacířstvím provinilým neb nekatolictvím jenom podezřelým. Především veliké množství knih evangelických, které poddaným násilně byly odňaty, veřejně spáleno bylo, zvláště r. 1717. v městečku *Smiřicích* od faráře Jindřicha Henselia za přítomnosti misionáře jesuity P. Mat. Střepického; pak r. 1723. v *Černilově* od týchž duchovních večer před sv. Janem Křtitelem, jak se to i na

jiných místech v Čechách stávalo, při čemž od školní mládeže některé písně zpívány, zvláště píseň od dotčeného jesuity Střepického k tomu složená, obsahu tohoto: »Pálíme zde Husa Jana, By nebyla duše naše žhána; I také Martina Luthra, že proklel víru svatého Petra.«

Taktéž misionář jesuita P. Firmus knihy evangelické poddaným násilně pobrané v *Náchodě* na náměstí veřejně r. 1720., pak v letech následujících před městem na jistém poli dal spáliti. Aby mu však takové knihy od lidu byly vydány, šlapal jim na bosé nohy svými podpadky, do nichž si zúmyslně mnoho ostrých hřebíků vraziti dal, tahal je za uši a za vlasy tak dlouho a tak silně, až se přiznali, kde knihy schovali.

Toto pálení knih dělo prý se, jak jesuité později r. 1735. se omlouvali, na rozkaz biskupské konsistoře proto, že knihy kacířům odňaté opět duchovním a misionářům byly odcizovány, dílem také z té příčiny, že lidé zlomyslní roztrušovali pověst, že misionáři takové knihy na jiných místech opět prodávali.

Mimo to misionáři řádu jezuitského po krajích chodíce mnoho poddaných z pouhého podezření nekatolictví udávali vrchnostem světským, od nichž pak takové osoby do žaláře dány, tam spoutány, od duchovních samých do obličeje pěstí až do zakrvácení bity a karabáči mrskány byly, až se přiznaly a víry evangelické odřekly. Mnozí však nechtějíce přistoupiti k víře katolické, po jedno- neb dvouletém tuhém vězení rozsudkem appelačním na jeden rok neb dvě léta k práci obecní odsouzeni, a po celou dobu svého uvěznění, neměli-li sami žádného jmění, hladem mučeni byli; neboť od vrchnosti své denně toliko dva neb tři a nejvýše čtyry krejcary na stravu dostávali. — Někdy i děti byly uvězněny a vyhrožováno jim trestem tělesným, aby se vypátralo, zdali od rodičů neb příbuzných svých ve víře evangelické nebyly vychovány; tak se to stalo dětem Jiřího Urbana ze vsi Žďárku na panství Náchodském.

Takovému trýznění a mučení přemnozí poddaní ucházeli, opouštějíce statky své, kteréž pak od vrchností byly pobrány. Aby se však zabránilo útěku poddaných, od r. 1717. denně se rozmáhajícímu, vedle cis. poručení za tou příčinou 28. května r. 1720. král. místodržícím daného, od vrchností nařízeno bylo, aby v každé vsi při ohlašování robot tajně se přihlíželo k tomu,

zdali všickni osadníci za doby večerní doma se zdržují; mimo to každý soused na souseda, rychtář pak na všecky pod ztrátou jmění bedlivý pozor míti byl zavázán, a jakby zpozoroval, že některý soused utéci pomýšlí, takového každého ihned měl zatknouti a zprávu o tom na vrchnostenskou kancelář podati; kdyby však přes všecku pozornost přece některý soused utekl, ihned lidem na všecky strany vyslaným pronásledován býti měl až na pomezí země.

Na důkaz toho, že i v kraji Hradeckém přísně a ukrutně s nekatolíky se nakládalo, uvedeme toliko několik případů. Na panství *Smiřickém*, hraběti Paarovi náležejícím, r. 1717. ve vsi *Černilové* 18 poddaných, mezi nimi kolář Jiří Prokeš a jeho otec, u nichž vypátrány byly knihy evangelické, pokuty po 4 kop. gr. míš. složiti a víry své přísahou odřici se musili. Z téže vsi r. 1731. někteří poddaní, jmenovitě Jiří Těmýn, Matěj Souček, Veronika Černá a Kateřina Braunerová, z té příčiny, že evangelické knihy čítali, v Smiřicích po dvě léta v tuhém vězení byli držáni a hladem trápeni (dostávaloť se jim denně toliko po 3 kr. na jich vyživování); nad to i Těmýn, který Součkovi list od jednoho vystěhovalce ze Žitavy do vězení tajně přinesl, dutkami přes holou košili nemilosrdně byl zmrskán. Do téhož vězení r. 1733. vsazen byl dotčený již Jiří Prokeš, který r. 1732. s manželkou svou a dítětem do Saska utekl, ale r. 1733. k otci pro syna svého tajně se navrátil a ze země opět odcházeje, v Turnově byl chycen. Když pak tyto vězňové v měsíci listopadu t. r. podkopáním zdi z vězení uprchli, statky jejich od vrchnosti byly prodány a ze summy trhové po sražení dluhův toliko polovice pozůstalým manželkám a dětem uprchlých postoupena. A poněvadž lid poddaný z *Černilova*, *Libňovic*, *Vlkové* a jiných vesnic téhož panství u velikém množství ze země utíkal, vrchnost hleděla tomu zabrániti tím, že každému, kdo by některého svůdce poddaných postihl a zadržel, odměnu 30 zl. ustanovila, naproti tomu každému sousedovi, který by na svého souseda bedlivý pozor neměl a jeho uprchnutí hned rychtáři neb úřadu neoznámil, 50 tolarů pokuty uložila. Podobným způsobem zamezováno již r. 1720. ubíhání poddaných z panství Kyšperského, hraběti Harrachovi náležejícího. (R. 109./13.)

Na statku *Radikovickém* ze vsi téhož jména vystěhovali se r. 1729. dva bratři Šramové s rodinami a sestrami svými tajně do Saska. Když potom r. 1732. jejich sestry Alžběta a Magdalena do Radikovic babičku svou navštívit přišly, vracejíce se do Sas, v Turnově byly polapeny a soudu bydžovskému k uvěznění dodány, kdež půldruhého léta v žaláři držány a potom rozsudkem appellačním k jednoroční práci obecní odsouzeny, po čas uvěznění svého toliko jeden rok od vrchnosti po 4 krejce denně na vyživování dostávaly, kteréžto výživné, když žádná náklonnost obrácení u nich se neshledalo, podle rady misionáře jesuity Františka Mateřovského od magistrátu bydžovského na 2 krejcarey denně jim po 6 měsíců bylo sníženo. Přes to všecko setrvaly obě dívky při víře své a nebyly k obrácení pohnuty ani tělesným trestem, jehož se jim karabáčem po 20 ranách dostalo k rozkazu dotčeného misionáře proto, že ve vězení nechtěly pokleknouti, když se v kostele znamení k pozdvihování dávalo. Jedné z těchto dívek podařilo se uprchnouti 9. září r. 1734. za bílého dne z práce obecní, kterou se sestrou již pátý měsíc konala, jak o tom všem magistrát bydžovský král. appellací zprávu učinil.

Na *panství Novoměstském* hraběte Františka z Leslie utekli r. 1731. ze vsi *Provodova* tři evangeličtí poddaní, mezi nimi Jan Tlaskal s manželkou svou a čtyřletým dítětem; byli však hned pronásledováni, Tlaskalova těhotná manželka s dítětem za Jičínem polapena a na Nové Město do žaláře dodána, kdež po desíti nedělích dvojčata porodila, z nichž jedno po třech nedělích, druhé i s matkou čtvrtý týden potom bídne zemřelo, poněvadž Tlaskalové ani na její úpěnlivou prosbu nebylo povoleno, aby v šestinedělích u matky své ležeti mohla. Dítě čtyřleté po ní pozůstalé odevzdáno bylo svému dědu Václavovi Slanskému, který je pak Tlaskalovi vydal. Z té příčiny byl Slanský s manželkou svou na doléhání misionáře Mateřovského od vrchnosti Novoměstské v tuhé vazbě po celý rok držán a potom vedle rozsudku appellačního na čtvrt léta k práci obecní odsouzen. — Mimo to na témž panství mnozí poddaní, které jesuita Mateřovský udal, že mají knihy kacířské, k vydání jich tuhým vězením byli nuceni, z nichž pak větší díl, zvláště ze vsí Čermné a Chudoby, v hrabství Kladském ležících, od živností svých uprchli. (Arch. místodrž. R. 109/13.)

Pokračování příště

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Síť víry](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj Baptisté - Síť víry](#)